

Muhi László visszaemlékezései a főváros ostromáról

Muhi László 1933. február 9-én született Jászladányon. Szülei, Muhi András és Makai Margit négyéves korában elváltak. Hatéves koráig a nagyszülei nevelték. Édesanyja újra-házasodott Budapesten, az első elemi a Szemere utcai általános iskolában végezte, majd visszakerült Jászladányra, nagyszüleihez. 1948-tól a MÁVAG mintakészítő tanulója lett, 1950-től a Mintakészítő Vállalat dolgozója. Szakérettségét követően 1952-ben megkezdte a tanulmányait a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen. Az egyetemet követően tanársegéd lett a József Attila Tudományegyetem Politikai Gazdaságtan Tanszékén. 1972-től a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen dolgozott, majd 1993-as nyugdíjazásáig a Műszaki Egyetemen. Muhi László 2016. február 19-én hunyt el Budapesten. Az alábbi

beszámolóban Muhi László gyermekkori emlékei kerülnek felidézésre.

2014-ben volt szerencsém több levelet váltani vele, amelyek témája kezdetben a Muhi családnév eredete, amelynek lelkes kutatója volt, később személyes élményei a háború időszakáról. Ennek kapcsán számolt be Budapest ostromának emlékéiről. A Muhi családnévről szóló gondolatait még láthatta nyomtatásban megjeleni a *Ladányi Hírek* című havilapban.

**Muhi László édesanyjával
1938-ban (Gaál István
Helytörténeti Kör, Jászladány)**

CEGLÉDEN

„Hatéves voltam, amikor 1939. szeptember elsején kitört a második világháború.” – kezdte el kérdésemre gondolatait Laci bácsi. „De hosszú évekig semmit nem érzéltem belőle. Jászladányon éltem nagyszüleimmel és csak abból éreztem a háborút, hogy apámat sokszor behívták katonának. 1943 szeptemberében Ceglédre kerültem a Surányi-féle Hadi és Rendőr Árva Intézetbe, valószínűleg mostohaapám révén, aki rendőrárva volt. Az intézet egy hatalmas kétszintes épület volt, két egyforma szárnyal. Az egyik részben a mi hálótermünk, tanulónk és az alagsorban az ebédlőnk volt. A másik szárnyban egy német katonai kórház volt, a tetejére egy vörös kereszt festve. Hosszú, nyolcszemélyes asztaloknál étkeztünk, kor szerinti csoportosítással. Az asztalfőn a koridős, a szenior ült. Először mindig ő vett a levesből és így haladt a tál az asztal vége felé, ahol a legkisebbek, az elsők ültek. Előfordult, hogy az utolsónak csak az üres tál jutott. Szerencsére a második fogás már külön tányéron érke-

1 Muhi László és Kun Franciska.

zett. Iskolába a városba jártunk. A háborúhoz köthető esemény az 1944. március 19-i német megszállás volt, amit itt éltünk meg és érzékelünk is a városban. Alig kezdődött meg az 1943–44-es² új tanév, még augusztus 29-én egy hatalmas bombatámadást kapott a város és a mi intézetünk is majdnem áldozatul esett ennek. A támadás vasárnap történt, az intézet udvarára három hatalmas bomba zuhant. A bombatölcserék fenekén feltört a víz. Ha valamelyik a házat találja el, senki nem éli túl közülünk. Pánik tört ki közöttünk és imádkoztunk az életünkért. Úgy éreztük, hosszú órákig tart a bombázás. Később közvetlenül érzékeljük a pusztítás mértékét. A közelünkben volt Cegléd közkedvelt parkja, a Bugodi-kert, ahol vasárnap lévén sok sétáló volt. Ez szintén több találatot kapott és sokan haltak meg. Csúnya látvány volt. Az állomás épülete mellett az óvóhely kapott telitalálatot. Senki nem maradt életben.³ A város több pontja lángokban állt, egy vasút melletti malomépület⁴ még hosszú hetekig égett. Csak később tudtam meg, hogy 26 B–17-es amerikai bombázó 64 tonna bombát szórt le a városra és 48 halálos áldozatot számoltak össze.”

JÁSZLADÁNYON A ROKONOKNÁL

„Természetesen mindenkit hazaküldtek. Nagyapám jött értem és Jászladányra kerültem. A kiugrási kísérletet 1944. október elsején, Jászladányon éltem meg. Apám is itthon volt új feleségével. Előző évben megjárta a poklot a doni katasztrófában, ahol meg is sebesült. Ekkorra már kiheverte a megpróbáltatásokat. Apám új felesége sürgette, hogy menjenek vissza Pestre, mert ott biztonságosabb óvóhelyek vannak. Ekkor a Hungária körút 128. szám alatt laktak. Én 1944. október 19-én, a kiugrási kísérlet napján még otthon⁵ voltam, a templomi iskola udvarán hallgattam a kormányzó proklamációját. Ezután Budapestre mentem anyámhoz a Jókai utcába, aki egyedül maradt, mert mostohaapámat behívták katonának Husztra.”

A HÁZ ÉS LAKÓI

„A Jókai utca 38. szám alatt laktunk, közel a Nyugati pályaudvarhoz. Csak egy rövid kis utca választott el bennünket, régebben itt fordult meg a hatos villamos. Nem volt átlagos ház, teljesen zárt volt az udvara. Az első oldala a Jókai utcára nézett, szemben vele az utca felőli oldalon, a félemeleten a »Standard« irodái voltak. A hátsó részét a Nena faáruház, jobb oldalon, az első és a második emeleten lakások voltak. Bal oldalon a szomszéd ház tűzfala zárta az udvart. Egy tömör fából készült kapun volt a bejárat. A házban működött a Standard Rádió irodája. Ennek köszönhetően mint angol tulajdon menlevelet kapott a ház, amit a kapura is kiszögeztek.⁶ A földszinten, vagy inkább az alagsorban egy kisebb javítóműhely is működött. Volt még egy dobozüzem is a magasföldszinten, ami óriási zajjal működött. Minden bizonnyal ennek a sok üzemnek, műhelynek, az áruháznak és az irodának volt tulajdonítható a tágas óvóhely. Néhány hónapi viszonylagos csend után december elején szörványos bombatámadások kezdődtek, egyre sűrűsödtek az ágyúlövések,⁷ akkor határoztuk el,

2 Valójában 1944/45-ös tanév.

3 „Telitalálat érte a vasútállomástól nem messze eső óvóhelyet, ahonnan senkisémen menekült ki élve.” (Légítámadás a vasútállomás környéke ellen. Ceglédi Híradó I. évf. 15. sz. 1944. szeptember 2. [1–2.] 1.)

4 „A nagy hengermalom egyik raktára lobogva égett óriási füstfelhőt eresztve.” (Uo.)

5 Jászladányon.

6 Jókai utca 36. A csillagos és védett házak megtekinthetők az alábbi honlapon: <http://www.csillagoshazak.hu/>

7 December 24-ével a pesti oldalon is megélnékültek a harcok és e napon kezdődött meg a város összes kerületének rendszeres lövetése is. (Ungváry Krisztián: Budapest ostroma. Hatodik, átdolg. kiad. Corvina, Budapest. 2005. 57.)

december 25-én, karácsony napján, hogy lemegyünk az óvóhelyre, a pincébe. Nem voltunk azért kevesen, mert vendégeink is voltak. Lassan a ház minden lakója megjelent és berendezkedtünk. Viszonylag »kényelmes« volt a helyünk és a körülményekhez képest jó volt a hangulat. Az első emelet utcai részén lakott Solthy György színész,⁸ aki 1949-ben Döbrögit alakította a *Lúdas Matyi* című filmben. Vele volt a fiának a menyasszonya, Csík Györgyi is. A fia Tolnán volt katonatiszt, tüzér főhadnagy, s menyasszonyát nagyobb biztonságban látta Budapesten, egy óvóhelyen, mint Tolnán. Györgyi hozta magával a bátyját, aki végzett ügyvéd volt, továbbá két fiatal barátnőjét. Rajtuk kívül még 3–4 család lakta a házat. Mivel sok üzem, műhely volt a házban, ezért az óvóhelyet ehhez alakították, így az ostrom alatt igen tágas volt a pince, bőven volt helyünk.”

AZ OSTROM

„Hamarosan kezdődött az ostrom, amit állandó bombabecsapódások jeleztek. A mellettünk lévő üres telken (a mai Metro áruház helyén) egy német ágyú, egy Boforc⁹ működött és reggel hétkor az ő tüzelése ébresztett bennünket, két hónapon keresztül. Egy alkalommal a házunk utca felőli sarkát bombatalálat érte. Szerencsére a tulajdonos nem tartózkodott ott. Egy nap arra ébredtünk, hogy tűz ütött ki a Nena áruházban. Szerencsére sikerült hamar eloltanunk. Orosz bombák robbantak és ezek kisebb kárt okoztak. Annál többet kapott az udvarunk. Ez így ment két hónapon keresztül, amíg csak az orrunkat mertük kidugni az udvarra. Egy nap arra ébredtünk, hogy három orosz katona jelent meg a pincében. Szerencsére csak körülnéztek és hamar elmentek. Kiderült, hogy házunk egy átjáróháznak a része, amelyik a Jókai utca, a Podmaniczky utca és a Vilmos császár út által bezárt területet ölelte fel és a házak alagsorán keresztül átjárás volt a szomszéd házakba. Nem tudtuk, hogy miért úsztuk meg olyan egyszerűen az orosz katonák látogatását.¹⁰ Február 13-án befejeződött Pest ostroma, de Budán folyt tovább a harc.¹¹ A Nena lapos tetejéről néztünk, hogy az orosz repülők folyamatosan bombázzák a Várhegyet. Az utca, ahova most tudtunk először kimenni, borzalmas képet mutatott. Az akkor Berlini (későbbi Moszkva majd Nyugati) teret környező házak mind égtek.¹² Az utcán néhány elszenesedett hulla, feltrancsírozott lótetem. Nem messze tőlünk az Ilkovicz étterem raktárát éppen kirámolta a tömeg.¹³ Soha nem felejttem el ezeket a képeket. Váratlan kellemes meglepetés is ért 13-án. Délután megjelent az unokabátyám, Németh Ernő, aki gyalog jött föl Jászládányról, hogy megtudja, élünk-e. Egy szomorú hírt is hozott. A Hungária körút 116-ot bombatámadás érte. Mostohaanyám meghalt, apám súlyosan megsebesült és kórházba került. Elkezerítő volt a helyzet Budapesten és az volt a vélemény, hogy minél előbb el kell hagynunk a várost.”

8 1904-ben született Sopronban. Kezdetben banktisztviselő volt, majd színész. Budapesten először 1927-ben játszott. A háború után a Madách Színház tagja lett. (Magyar életrajzi lexikon. Második kötet. L–Z. Szerk.: Kenyeres Ágnes. Akadémiai Kiadó, Budapest. 1969. 639.)

9 Bofors, svéd gépágyú.

10 Január 15-én a szovjet csapatok elfoglalták a Nyugati pályaudvart is. A szovjetek a pincéből kitereltek az embereket, hogy azok átállásra és megadásra szólítsák fel a harcolókat. A szovjetek felhasználták a csatornákat is a közlekedésre. (Ungváry i. m. 132.)

11 Valójában már január 18-ával, az Erzsébet híd és a Lánchíd felrobbantásával ért véget Pest ostroma. 1945. február 12-ével Buda ostroma is véget ért. (Ungváry i. m. 135–137. és 270.)

12 Vass Dénes visszaemlékezése szerint „[...] a körút vonalát a Nyugati pályaudvar vörösen izzó vasszerkezete zárta le. Úgy látszott, mintha minden élet kihalt volna odaát [ti. Pesten], és csak a tűz tombolása uralkodik már a romok felett.” (Idézi: Ungváry i. m. 137.)

13 1944 karácsonya után rendszeressé vált a városban az éhezés. Elsősorban a lovakat ették meg a lakosok. (Ungváry i. m. 231.)

ELHAGYNI BUDAPESTET

„A tolnaiak meghívtak bennünket hozzájuk és mi anyámmal elfogadtuk a meghívást. A Nyugati pályaudvar közel volt, megtudtuk mikor indul vonat vidékre és második kísérletre fel is jutottunk a vonatra. Kalandos utazás ígérkezett. Két fiatal lány és még anyám sem volt öregasszony. Mindhárman igyekeztek a lehető legöregebben öltözni. Pénzünk bőven volt. Az egyik lány a harkányi fürdő tulajdonosának¹⁴ a lánya volt, az apja bőven ellátta pénzel. A cipője tele volt százpengősökkel és ha egy elrongyolódott, akkor kidobta és vette elő a következőt. Az első állomás Kiskunfélegyháza volt, ahol néhány napra megálltunk. A piac tele volt minden jóval, mintha nem is közvetlenül egy háború után lennénk. A következő állomás Szeged volt, ahová sötétbe érkeztünk. A vonat az állomáson kívül állt meg és az első helyre betértünk, ahol befogadtak bennünket. Itt aludtunk és csak reggel vettük észre, hogy egy orosz átmeneti szálláson aludtunk. Szerencsére egyetlen orosz katona nem tért be egész éjszaka. Gyorsan elhagytuk a helyet és kimentünk a pályaudvarra. Hamarosan sikerült egy vonatot kapni Szekszárdra, ahol átkeltünk a Dunán és egy hét vonatkozás után megérkeztünk Tolnára, ahol Györgyi szülei – az apja¹⁵ volt a falu főjegyzője – örömmel fogadtak minket és megköszönték anyámnak, hogy épségben hazahozta a lányukat. Rövid ideig voltunk a vendégeik: anyám a plébánián vezette a konyhát, én pedig egy halász családhoz kerültem. Ott kezdtem a polgári iskolát. A tanév végével én is visszamentem Pestre. Anyám már korábban hazament.”

Vincze János Farkas

Két levél egy erzsébetvárosi „csillagos ház”-ból

A XX. századi Magyarország történetének egyik legtragikusabb korszakába nyújtanak betekintést a lentebb közölt levelek. Mielőtt azonban megidéznénk őket, röviden történelmi kontextusba helyezzük ezen forrásokat.¹

A KORSZAK RÖVID ÁTTEKINTÉSE

Közismert tény, hogy a magyar zsidóságot fokozatosan érték korlátozások az 1920-as évektől kezdve, noha kétségtelenül a legdrasztikusabb változás az ország 1944. március

14 Antal György 1934 és 1948 között vezette Harkányfürdőt. (A harkányi gyógyvíz és fürdőkultúra bibliográfiája. [1825–2015]. Szerk.: Gyánti István–Kiss Zoltán. Csorba Győző Könyvtár, Pécs. 2016. 277.)

15 Csik Jenő 1945-ben öngyilkos lett, miután a városban található 20–50 év közötti férfiakat robotra hívták, majd elhurcolták a Szovjetunióba. (Eljön-e még olyan kor, amikor nem kell félni? Múltidézés Kis Jánosné Mária néniével. Tolnai Hírlap XX. évf. 7. sz. 2010. július. 7. 7.)

1 Készület az MTA–PPKE Fraknói Vilmos Római Történelmi Kutatócsoport keretén belül. Esty Miklósnak a Szent István Társulat Irattárában őrzött hagyatéka 2014–2015-ben lett rendezve és digitalizálva. Ld. Sági György: Esty Miklós pápai világi kamarás hagyatékának rendezése a MTA–PPKE 'Lendület' Egyháztörténelmi Kutatócsoport keretén belül. Levéltári Szemle LXV. 2015. 4. sz. 82–99.